

УДК 343.4 (477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.3.49>

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ (КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ) У СФЕРІ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ліховіцький Я.О.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності
Ужгородського національного університету
ORCID: 0000-0002-8537-2676
e-mail: jaroslav.lihovitskyu@uzhnu.edu.ua*

Ліховіцький Я.О. Запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) у сфері охоронної діяльності.

Стаття присвячена дослідженню поняття, напрямів та заходів запобігання злочинності у сфері охоронної діяльності в Україні. Проаналізовано підходи до розуміння зазначених термінів, а також враховано досвід вітчизняних вчених щодо класифікації заходів запобігання злочинності в Україні.

На основі загальнотеоретичного аналізу підходів до розуміння поняття «запобігання злочинності» та визначення його змісту, дослідження основних заходів запобігання злочинності та їх характеристики, а також вивчення системи заходів запобігання злочинності у сфері охоронної діяльності та підходів до їх класифікації, автор доходить висновку, що запобігання злочинності є багаторівневою соціально-профілактичною діяльністю. Ця діяльність спрямована на усунення та перешкодження дії детермінантів (негативних явищ) або недопущення вчинення злочинних діянь на різних стадіях їх прояву з метою остаточного подолання певного виду злочинності.

Основною метою та напрямками запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) в сфері охоронної діяльності в Україні є створення позитивної, соціально прийнятної діяльності особистості, впровадження в її свідомість правильного, суспільно визнаного уявлення про кримінальні правопорушення та формування у неї нетерпимості до їх вчинення.

Загальносоціальне запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) в сфері охоронної діяльності включає комплекс заходів, які проводяться державними органами, громадськими організаціями та іншими суб'єктами з метою зниження конфліктів і стабілізації соціально-економічних, політичних, морально-психологічних та правових відносин у державі та суспільстві.

Спеціально-кримінальне запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) в сфері охоронної діяльності включає систему спеціальних органів державної влади, які діють з метою впливу на криміногенні фактори, а також встановлення причин і умов вчинення кримінальних правопорушень у цій сфері та прийняття заходів щодо їх усунення.

Індивідуальна профілактична робота в сфері охоронної діяльності включає ранню індивідуальну профілактику, безпосередню індивідуальну профілактику та посткримінальну профілактику.

Ключові слова: безпека, боротьба зі злочинністю, запобігання, кримінальне правопорушення, злочинність, недержавні охоронні організації, охоронна діяльність, правоохоронні органи.

Likhovitskyi J.O. Prevention of crime (criminal offenses) in the field of security activities.

The article explores the concept of crime prevention (criminal offenses) in the field of security activities, providing a characterization of the directions and measures of its prevention. Various approaches to understanding these definitions are examined, taking into account the experience of Ukrainian scholars in classifying crime prevention measures.

Based on a general theoretical analysis of approaches to understanding the concept of «crime prevention» and defining its content, establishing the main crime prevention measures with their characteristics, as well as studying the system of crime prevention measures (criminal offenses) in

the field of security activities and approaches to their classification, the author concludes that crime prevention is a multi-level socio-preventive activity aimed at eliminating and hindering the action of determinants or preventing the commission of acts at various stages of criminal manifestations that lead to the emergence of a certain type of crime, with the aim of ultimately overcoming it.

The main goal and directions of crime prevention (criminal offenses) in the field of security activities in Ukraine are to create a positive, socially acceptable activity for individuals, introducing into their consciousness a correct, socially recognized understanding of criminal offenses and fostering intolerance towards their commission.

General social crime prevention (criminal offenses) in the field of security activities includes a complex of measures conducted by state bodies, public organizations, and other entities aimed at reducing conflicts and stabilizing socio-economic, political, moral-psychological, and legal relations within the state and society.

Special criminal crime prevention (criminal offenses) in the field of security activities includes a system of special government agencies that act to influence criminogenic factors, as well as identify the causes and conditions of committing criminal offenses in this sphere and take measures to eliminate them.

Individual preventive work in the field of security activities includes early individual prevention, direct individual prevention, and post-criminal prevention.

Key words: security, fight against crime, prevention, criminal offence, crime, non-governmental security organizations, security activities, law enforcement agencies.

Постановка проблеми. Актуальність теми статті зумовлена тим, що від початку російської агресії у 2022 році суспільні відносини в Україні зазнали значних змін. Це вплинуло на криміногенну ситуацію в країні, висунувши на перший план завдання забезпечення належного рівня охорони та безпеки громадян у всіх сферах життєдіяльності, включаючи особисту безпеку (життя і здоров'я) і безпеку приватної власності.

Незважаючи на зусилля української влади, забезпечення належного рівня безпеки громадян все ще залишається невирішеним завданням. Водночас, загальносвітовою тенденцією є передача частини державних повноважень у сфері безпеки недержавним структурам та демонополізація цієї діяльності. Це виявляється у активному залученні приватних структур до виконання відповідних завдань, серед яких одним з найактуальніших є запобігання злочинності. У розвинених країнах, таких як США, Німеччина, Франція, приватна охоронна діяльність є поширеною та довела свою ефективність у запобіганні злочинності. Щодо України, то, хоча ринок охоронних послуг досить розвинений, говорити про повне становлення цього сектора поки передчасно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблеми запобігання злочинності у сфері охоронної діяльності досліджували у своїх працях: С. Алфьоров, С. Денисов, О. Джужа, Т. Кальченко, М. Колодяжний, В. Кузнецов, Л. Левицька, М. Сийплові, Ю. Нікітін, Г. Мошак, Ю. Філей, О. Шостко, С. Якімова та ін. Однак на сьогоднішній день питання запобігання злочинності у сфері охоронної діяльності не становило предмет окремого наукового дослідження.

Мета статті – по-перше, спроба визначити поняття запобігання злочинності у сфері охоронної діяльності; по-друге, з'ясувати значення кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень для забезпечення такої діяльності.

Вклад основного матеріалу. Передумови запобігання злочинності ґрунтуються на міжнародних стандартах, Конституції України, законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, що визначають правові основи запобігання злочинності, включаючи охоронну діяльність. Запобігання злочинності у цій сфері є важливою складовою забезпечення внутрішньої безпеки держави.

Цю небезпеку слід розглядати з двох позицій. По-перше, це можливість порушення прав клієнтів охоронних організацій третіми особами. Саме запобігання таким порушенням є основною метою діяльності охоронних організацій. По-друге, сама діяльність охоронних організацій часто вносить ризики щодо порушення прав і законних інтересів третіх осіб. Отже, в контексті запобігання злочинності у сфері охоронної діяльності слід розглядати її в двох аспектах – зовнішньому та внутрішньому.

Під злочинністю (чинне кримінальне законодавство використовує термін «кримінальні правопорушення»), отже у дослідженні ці терміни будуть умовно використані як синоніми) розуміється

«система передбачених кримінальним законом діянь і тісно пов'язаних з ними інших докримінальних та післякримінальних дій, які психологічно детерміновані загальним мотивом, реалізація якого планується суб'єктом шляхом постановки та досягнення окремих, проміжних цілей» [8, с. 96].

Доцільно також розглянути саме поняття запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням). Незважаючи на його широке використання як у нормативно-правових актах, так і в науковій літературі, сьогодні неможливо говорити про існування єдиної інтерпретації цього поняття. Різноманітність термінів свідчить про нечіткість і навіть суперечливість уявлень щодо запобігання правопорушенням.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови дієслово «запобігати» визначається як: «не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане» [2, с. 414].

В спеціальній кримінологічній літературі та нормативних актах використовуються різні терміни: «запобігання», «профілактика», «попередження», «превенція» стосовно злочинності (кримінальних правопорушень) і до конкретних злочинів (кримінальних правопорушень). Проте має місце загальна відсутність узгодженої позиції щодо визначення цих понять.

На думку А. Зелінського, «запобігання злочинності розглядається як система заходів, які застосовуються суспільством з метою стримання зростання злочинності та, по можливості, зниження її реального рівня шляхом усунення та нейтралізації причин та умов, що їй сприяють, а також припинення та запобігання конкретним кримінальним правопорушенням» [7, с. 140].

Поряд із цим В. Голіна під профілактикою злочинності розуміє «сукупність заходів, які вживаються уповноваженими суб'єктами з метою нейтралізації, обмеження чи блокування впливу причин та умов, які детермінують злочинну поведінку» [3, с. 12].

Ю. Іванов та О. Джужа під запобіганням розуміють «діяльність держави (в особі її органів) та суспільства, що спрямована на утримання на мінімальному рівні злочинності шляхом нейтралізації її причин та умов, а також на недопущення й припинення конкретних кримінальних правопорушень» [9, с. 165].

І. Новасардова розглядає поняття «запобігання», «профілактика», «попередження» як синоніми, пропонуючи їх розуміти як «особливий вид соціальної діяльності, що забезпечує таке перетворення суспільних відносин, у результаті якого усуваються, нейтралізуються чи блокуються детермінанти протиправної поведінки» [16, с. 178].

Т. Кальченко визначає, що «попередити» означає перешкодити чомусь розвинути, здійснитись за допомогою прийнятих заходів, тоді як слово «профілактика» означає «уберегти», «запобігти» [10, с. 15].

Юридична енциклопедія розмежовує поняття «профілактика», «попередження» та «припинення» в залежності від рівня причин і умов протиправної поведінки [20, с. 513]. Тобто, якщо йдеться про момент, який передедує формуванню умислу, то говорять про профілактику; на етапі наявного умислу, але до початку вчинення правопорушення, – про запобігання, під час вчинення правопорушення – про його припинення.

Сучасні погляди на поняття запобігання злочинності зародилось на початку 60-х років. Саме тоді з'явилися наукові уявлення про запобігання злочинності як сукупності заходів, спрямованих на її подолання [18, с. 288]. В кримінологічній науці починає зміцнюватися позиція тих вчених, котрі під сукупністю тих заходів розуміють специфічну діяльність державних та громадських організацій.

В цілому, було сформовано відносно єдиний підхід до розуміння цього явища, а саме: запобігання злочинності є відокремленим видом людської діяльності, що виникає з усвідомлення необхідності організованого захисту суспільства від злочинних посягань, і включає два основні напрями запобігання злочинності: вплив на суспільне життя і вплив на суспільну свідомість. Кожен з цих напрямів передбачає певний набір видів і рівнів діяльності. Отже запобігання злочинності на сьогоднішній день є соціальною функцією, спрямованою, з одного боку, на усунення причин і умов злочинності, з другого – на відвернення і нейтралізацію самих факторів суспільно небезпечних діянь [12, с. 102].

Поняття «запобігання», «профілактика», «попередження», «превенція» переважно взаємозамінні між собою. Однак в деяких випадках цими термінами позначаються різні поняття (види, рівні, форми запобіжної діяльності). А. Закалюк зазначав, що «у буквальному розумінні запобігання злочинності означає діяльність, що перешкоджає вчиненню злочинів. Це коротке визначен-

ня відображає основну мету запобіжної діяльності – перешкодити вчиненню злочинів, скоротити їхню кількість і тим самим зменшити розміри злочинності» [6, с. 318].

Залежно від ступеня формування причин і умов злочинної поведінки та моменту їх реалізації, автор класифікує запобігання злочинам на такі типи: а) профілактика, яка проводиться до формування злочинного умислу; б) запобігання, що здійснюється після формування злочинного умислу, але перед початком вчинення злочину; в) припинення злочину, включаючи запобіжні заходи, які застосовуються після початку кримінальної діяльності [20, с. 513].

Таким чином, пропонується тлумачити передбачене ст. 1 КК України завдання як запобігання кримінальному правопорушенню, яке готується (тобто після реально сформованого умислу), а також шляхом припинення кримінального правопорушення, яке вже розпочалося. Для цього КК заклав відповідні правові механізми, а саме – інститут готування до кримінального правопорушення (ст. 14 КК України) та замах на кримінальне правопорушення (ст. 15 КК України).

Т. Кальченко каже про «запобігання» як про «складну, багаторівневу систему державних органів та громадських організацій, які справляють антикриміногенний вплив на соціальні об'єкти з метою недопущення порушень кримінально-правових норм і усунення (нейтралізації) чинників, що її детермінують» [10, с. 15].

В міжнародних програмних документах, зокрема у Резолюції ООН «Елементи відповідального попередження злочинності: стандарти і норми», протидія злочинності визначається «діяльність за допомогою засобів, не пов'язаних із застосуванням покарання. Це законна реакція держави і суспільства на загрозу безпеці громадян, що створюється злочинною діяльністю» [20, с. 158].

Згідно з визначенням Ради ЄС від 28 травня 2001 р. «запобігання злочинності тлумачиться як діяльність, що охоплює всі заходи, які так чи інакше сприяють скороченню злочинів, а також зменшенню відчуття небезпеки у громадян як кількісно, так і якісно, безпосередньо за допомогою утримання від злочинних дій або через політику і втручання, спрямовані на зменшення можливостей вчинення злочинів, а також через впливи на причини злочинності [20, с. 158].

Сучасне розуміння суспільного призначення запобігання злочинності полягає у забезпеченні безпеки від кримінальних правопорушень та їх проявів.

Запобігання злочинності виявляється у трьох взаємопов'язаних рівнях: загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному.

Загальносоціальне запобігання злочинності охоплює широкий спектр соціально-економічних і культурно-виховних заходів, спрямованих на розвиток і вдосконалення суспільних відносин, а також на усунення причин і умов негативних явищ загалом і злочинності зокрема. Це ключовий інструмент для зменшення інтенсивності злочинних актів, оскільки він передбачає довготривалі заходи, спрямовані на зниження криміногенного потенціалу соціальних, політичних і економічних конфліктів серед різних верств населення [4, с. 211].

На загальносоціальному рівні реалізується стратегія кримінологічної політики в державі, яка передбачає розробку законодавчих програм для боротьби зі злочинністю, а також різноманітних соціальних ініціатив, що сприятимуть контролю за рівнем злочинності у суспільстві. Зокрема, законодавство у сфері запобігання злочинності включає матеріальні норми кримінального права, кримінального процесуального права та кримінально-виконавчого права. Воно орієнтоване не лише на кримінально-репресивний аспект запобігання злочинності, а й на організаційні аспекти загальної боротьби зі злочинністю, включаючи соціальні, виховні, психологічні та інші методи впливу на рівень злочинності. Окремі кримінологічні норми можуть бути включені до кримінального, кримінально-процесуального чи кримінально-виконавчого права.

Як вважає В. Голіна, основні цілі загальносоціального напрямку запобігання злочинності включають подолання або обмеження суспільних протиріч, що створюють криміногенний потенціал (такі як економічні й політичні кризи, майнове нерівність, необґрунтоване збагачення, безробіття, затримки заробітної плати, низький рівень моралі тощо), а також поступове викорінення цих явищ у суспільстві. Ефективність цього напрямку може бути досягнута через розумну та цілеспрямовану соціально-економічну політику держави [3, с. 19].

У свою чергу, А. Закалюк стверджує, що «загальносоціальні заходи, спрямовуються на вирішення соціальних проблем, які також мають побічний ефект і щодо запобігання злочинності» [5].

Загальносоціальне запобігання включає головні аспекти соціальної діяльності, широкі заходи щодо економічного розвитку, розвитку соціальної інфраструктури, управлінських реформ, підтримки культури й моральності, зміцнення конституційних засад законності щодо захисту прав,

свобод та інтересів громадян та їх соціального захисту. Ці заходи розглядаються як основа спеціальної профілактики, оскільки вони спрямовані на обмеження підґрунтя злочинності та протидію криміногенним факторам у суспільстві. Запобіжний потенціал цієї діяльності полягає в тому, що вона протидіє негативним явищам і процесам, що сприяють відтворенню або збільшенню рівня кримінальних правопорушень, сприяє законслухняній поведінці людини. Ці заходи не мають прямої мети боротьби з кримінально протиправними проявами, але їх реалізація створює умови для попередження кримінально караного поведінки.

Наступним в процесі захисту охоронної діяльності є етап спеціально-кримінологічного запобігання. Він включає сукупність заходів, спрямованих на запобігання злочинності шляхом спільної діяльності державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян. Головна мета цих заходів полягає у виправленні чинників та умов, що породжують злочинність, та уникненні кримінальних правопорушень на всіх етапах протиправної поведінки [13, с. 144]. Як відмічає В. Голіна, «ці заходи спрямовані на вчинення руйнівного впливу на явища і процеси, які зумовлюють або можуть зумовити активізацію криміногенного потенціалу суспільства у вигляді злочинних проявів» [3, с. 21].

А. Зелінський вважає, що «метою спеціально-кримінологічного запобігання злочинності є: недопущення вчинення можливих злочинів; недопущення повторного вчинення в подальшому, припинення їх на ранній стадії; виявлення та усунення криміногенних факторів за допомогою організаційних, правових, оперативного-розшукових, економічних, педагогічних та медичних заходів» [7, с. 37].

Спеціально-кримінологічне запобігання має свої характерні риси, зокрема: фокусування на певних видах або конкретних кримінальних правопорушеннях (наприклад, у сфері охоронної діяльності); застосування заходів на спеціально-кримінологічному рівні у поєднанні з управлінськими, виховними, соціальними та правовими заходами; суб'єктами цього виду запобігання є органи і державні установи, уповноважені відповідно до законодавства, для яких боротьба з злочинністю є однією з основних або додаткових функцій [17, с. 139].

Заходи спеціально-кримінологічного запобігання повинні взаємодіяти з заходами загальносоціального запобігання, щоб забезпечити комплексність цих заходів. Для цього держава повинна забезпечувати необхідні матеріальні та фінансові ресурси. Реалізація цих заходів має включати співпрацю не лише з поліцією, але й іншими державними, недержавними органами та інститутами.

Серед спеціально-кримінологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охоронної діяльності особливо слід виділити заходи інформаційно-виховного, соціально-психологічного, лікувально-профілактичного, соціально-адаптаційного, організаційно-управлінського і правового характеру.

Кримінальне правопорушення виникає в результаті суспільно небезпечних дій або бездіяльності особи, яка його скоїла. Іншими словами, злочинна дія є проявом волі людини. Тому одним із ключових аспектів запобігання кримінальним правопорушенням є попередження певних форм людської поведінки. Це означає, що необхідно активно впливати не лише на зовнішні умови, але й на саму особу злочинця, щоб уникнути злочинної поведінки. Сучасні підходи до запобігання злочинності зосереджені на особистісних характеристиках винних осіб, що є найефективнішим способом запобігання цьому складному явищу.

А. Закалюк переконаний, що «індивідуальна профілактика – це діяльність державних органів і громадськості у виявленні осіб, що своєю поведінкою засвідчили схильність до злочинів, і спрямування на них попереджувального впливу засобами виховання, допомоги, контролю, який здійснюється з метою усунення чи нейтралізації конкретних причин і умов, що сприяють злочинам за допомогою заходів, що не мають характеру покарання» [5, с. 63].

Наприклад, індивідуальна профілактика насильницьких кримінальних правопорушень проти працівників охоронних структур спрямована на виправлення соціальних дефектів у особистості та перетворення її поведінки з антигромадської на лояльну, яку схвалює суспільство. Для досягнення цієї мети необхідно зміцнити контроль за поведінкою конкретної особи так, щоб вона дотримувалася вимог кримінального закону.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення конкретних завдань:

1. Визначення осіб, чия поведінка свідчить про реальну можливість скоєння кримінальних правопорушень проти працівників охоронних структур.

2. Аналіз соціально-психологічних особливостей цих осіб та зовнішніх джерел негативного впливу на них.

3. Прогнозування ймовірності вчинення особами антигромадських і протиправних дій різної тяжкості та інтенсивності.

4. Розроблення планів індивідуальної профілактики з урахуванням суспільної небезпеки.

5. Реалізація позитивних заходів впливу та корекції.

На індивідуальному рівні запобігання полягає у спеціалізованих заходах щодо конкретної особи або групи осіб, які мають схильність до вчинення злочину або кримінального правопорушення, а також у впливі на причини та умови, що визначають їхню поведінку [14, с. 86].

Індивідуальна профілактика може бути поділена на кілька типів залежно від об'єктів впливу:

1. Рання профілактика спрямована на усунення або нейтралізацію негативних умов, які можуть сприяти формуванню криміногенної спрямованості особи.

2. Безпосередня профілактика цілеспрямована на усунення кримінальної мотивації, припинення протиправної поведінки особи і протидію актуальним криміногенним умовам.

3. Посткримінальна профілактика спрямована на запобігання рецидиву серед осіб, які вже скоїли кримінальні правопорушення.

Висновки. На основі загальнотеоретичного аналізу підходів до розуміння концепції «запобігання злочинності» та її визначення, вивчення основних заходів запобігання кримінальним правопорушенням, а також дослідження системи заходів та підходів до їх класифікації, можна зробити наступні висновки:

1. Запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) включає в себе різні рівні соціально-профілактичної діяльності, спрямованої на усунення і перешкоджання негативним явищам або на попередження вчинення правопорушень на різних етапах, що призводять до певних видів злочинності з метою остаточного подолання цих явищ.

2. Основною метою та напрямками запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) в сфері охоронної діяльності в Україні є створення позитивної, соціально прийнятної діяльності особистості, впровадження в її свідомість правильного, суспільно визнаного уявлення про кримінальні правопорушення та формування у неї нетерпимості до їх вчинення.

3. Загальносоціальне запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) в сфері охоронної діяльності включає комплекс заходів, які проводяться державними органами, громадськими організаціями та іншими суб'єктами з метою зниження конфліктів і стабілізації соціально-економічних, політичних, морально-психологічних та правових відносин у державі та суспільстві.

4. Спеціально-кримінальне запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) в сфері охоронної діяльності включає систему спеціальних органів державної влади, які діють з метою впливу на криміногенні фактори, а також встановлення причин і умов вчинення кримінальних правопорушень у цій сфері та прийняття заходів щодо їх усунення.

5. Індивідуальна профілактична робота в сфері охоронної діяльності включає ранню індивідуальну профілактику, безпосередню індивідуальну профілактику та посткримінальну профілактику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бандурка О.М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія / О.М. Бандурка, О.М. Литвинов; МВС України, Харків. Ун-т внутр. справ. Х.: ХНУВС, 2011. 308 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) [уклад. В.Т. Бусел]. К.; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
3. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
4. Голіна В.В. Запобігання злочинності: проблеми оптимізації соціальної активності. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 3. С. 206–214.
5. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: ІнЮре, 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.
6. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. 424 с.

7. Зелінський А.Ф. Кримінологія: курс лекцій. Харків: Прапор, 1996. 260 с.
8. Зелінський А.Ф. Кримінальна психологія. К: Юрінком Інтер, 1999. 240 с.
9. Іванов Ю.Ф., Джужа О.М. Кримінологія : навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. 264 с.
10. Кальченко Т.Л. Запобігання злочинності в Україні спеціальними органами та установами: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». К., 2003. 222 с.
11. Кримінологія. Академічний курс / кол. авторів; за заг. ред. О.М. Литвинова. Київ: Кондор, 2018. 588 с.
12. Кримінологія: підручник / за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкина. Харків: Право. 2014. 440 с.
13. Курс лекцій з кримінології: навч. посіб. / під ред. І.М. Даньшина (Загальна частина) и В.В. Голіни (Особлива частина). Х.: Одисей, 2006. 280 с.
14. Новасардова І.В. Форми і засоби запобігання адміністративним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху. *Держава і регіони*. 2010. № 3. С. 177–182.
15. Новіков О.В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності: монографія / за заг. ред. Б.М. Головкина. Харків: Право. 2018. 182 с.
16. Шакун В.І. Суспільство і злочинність. Київ, 2003. 784 с.
17. Шостко О.Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах. Х., 2009. 400 с.
18. Юридична енциклопедія: у 6-ти т. Київ: Укр. енциклоп., 1999. Т. 2. 742 с.
19. Белова М.В., Данко В.Й., Белов Д.М., Виконання рішень Конституційного Суду України: окремі доктринальні підходи. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 83. Ч. 1. С. 107–114.
20. Рогач О.Я., Белов Д.М. Категорія «парадигма» в сучасних умовах функціонування української держави: теоретичні засади. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 1. 2022. С. 37–42.